

Приказ књиге Момчила Ђорговића, *Српски валцер*, Лагуна, Београд 2010.

Читати или не читати

- "Ви пишете књигу – обрати се бард Павлу – Како иде?... Ништа вам не вреди ако немате наклоњене критичаре и *плаћене новинаре*".

- Право да вам кажем и не очекујем да се заподене нека расправа"... (подв. Р. Љ. стр. 359).

Овим дијалогом писац је привео крају овај романопамафлет, уверен да га нико неће читати.

Историјска збивања, краћег или дужег трајања, од једне ноћи па до читава два века, учестала су тема у српској књижевности. Све чешће српски романописци прате разне појаве кроз читаве епохе, по угледу на Андрића. Да наведемо само два примера – историјом града Ужица бавио се Љубомир Симовић (*Ужице са Вранама*, 1996) и повешћу Србије у 19. и 20. веку Светислав Басара (

Почетак буне против дахија

, 2010). Чињеница је да је историјски роман, с благим успонима и падовима, непрестано у моди. После Андрића и Црњанског српска књижевност, уз неколико изузетака, и поред много покушаја, нема историјски роман на нивоу

На Дрини ћуприје

и

Сеоба

. Наш задатак није да се бавимо књижевном критиком историјских романа, тај посао остављамо књижевним критичарима, већ да проговоримо о историјским збивањима, као потком и темом, посебно њеним познавањем и коришћењем у овој популарној врсти књижевних дела. У овом раду осврћемо се на роман Момчила Ђорговића, познатог новинара, коме је ово књижевни првенац.

Главни јунак романа је Момчило Ђорговић, alias Павле, који борави у Вашингтону као стипендиста. Павле је прелетео Атлантик да би потражио утеху од повампирене балканске повести с краја 20. столећа.

Ово дело је књижевни критичар Гојко Божовић сврстао у "политички и историјски роман", а новинарка Весна Рогановић у "историјски триптих". Неспорно је, према овим оценама, да је подлога романа – историја, којој је први придодао, с разлогом, политичку тематику. Наше је уверење да роман има и аутобиографску форму. Рекли бисмо да је реч о чудном сплету историјског, политичког и аутобиографског у једном дугом временском распону од 1867. до 2007, са згуснутим збивањима око поменутих година и дугом временском празнином између ова два оквирна лета.

Роман Ђорговића, писан као трилер, има наслове прикладне самој теми и начину њене обраде: 1) "Блуз: сићи, Мојсије (Вашингтон 2007, пролеће-јесен)", 2) "Valcer: Banditen-Gallop (*Polka schnell-Johann Strauss Jr.*) Београд 1868, пролеће и 3) "Валцер: Слепи миш (Београд 1870. и 2010. у пролеће)". Тиме је писац одредио место и време радње описане у роману – трилеру.

Аутобиографско

Главни јунак романа је Момчило Ђорговић, alias Павле, који борави у Вашингтону као стипендиста. Павле је прелетео Атлантик да би потражио утеху од повампирене балканске повести с краја 20. столећа. Павле се дружи с тамошњим Србима, пре свих једним од библиотекара Конгресне библиотеке, с којим води дуге разговоре, чита књиге и прати збивања у САД, али не занемарује ни она у својој отаџбини. Читалац одмах запажа да Павле придаје себи велики значај, и то већ првом реченицом романа: "Четири тешка противтенковска митраљеза и два минобацача су над главом, а према њему је уперено осам пушкомитраљеза" (стр. 9). Било је то 2007. године, када су поред Павла прошли Џорџ Буш и Тони Блер, "два најмоћнија човека на свету", који су, силином својих аутомобила, умало повредили јуношу Павла. Романописац је истакао италиком: "*Умало да ми прегазе ноге*

"! Као да је хтео да каже како је у Вашингтон стигао, вешто скривен и непрепознатљив, храбар и неустрашив, српски Бин Ладен.

Писац оваквим излагањем започиње роман, али већ неколико страница касније придодаје овој причи невероватну заинтересованост САД за Павла, и пре његовог рођења: "Путник намерник није се још ни родио, а у Америци су размишљали о његовој судбини, о његовом ослобођењу од комунизма" (68)! Проницљиви Амери препознали су у нерођеном писцу будућег великог пријатеља.

Павле, alias Ђорговић, јесте српски интелектуалац који с поносом наглашава да су Истамбул, Беч и Вашингтон више обликовали његов идентитет него Москва, чиме, неспорно, истиче своје западњаштво као облик свог опредељења. Не скривајући своје намере, писац уводи Павла у Конгресну библиотеку у Вашингтону да студира русофобију, "не толико због Руса колико због Срба" (106).

У Србији Павлово западњаштво није било потпуно уобличено и није било на цени. Боравком у Вашингтону он ће га доградити, усавршити и оплеменити. У томе су му помогле две особе, једна дама, којој је поверио своје уметничке амбиције, и један господин, који га је прошетао Вашингтоном и Конгресном библиотеком и упознао са многим тамошњим Србима. Плод ове сарадње је роман *Српски валцер*.

Побегавши у САД са немирног Балкана и још немирније Србије тиранина Милошевића, Павле отворено каже: "Животе, ево ме, слободан сам"! И тако се јунак овог романа, романописац лично, нашао на најпогоднијем и најпожељнијем месту да преобликује своју свест. И, шта би друго радио у слободној земљи него се посветио "оном што је најбоље у његовој професији – глумарењу" (36, 56). Да је "глумарење" најбоље што новинарска професија нуди, ако се иза ове речи не скрива неко сумњиво значење, може се прочитати само у овом роману.

Ђорговић уводи у причу живе личности са којима се дружио, бирајући, наравно, оне који су били најпогоднији да им повери своје опредељење, које је у основи антисрпско и прозападно. Тако се, већ на почетку романа нашао и Добрица Ћосић, којег по имену не помиње, али се може лако препознати као "велики српски писац" са којим је Павле шетао "по парковима Дедиња". Оставимо по страни колико је морално описивати и износити у јавност такве разговоре, очигледно двојице људи сасвим различитих политичких и свих других уверења. Проницљивим довољно да посумњају у искреност Павловог односа према "великом српском писцу", као и о разлозима и циљевима њихових шетњи. Павле га је "подржавао", чак и када је "велики српски писац" тврдио да је својим делима настојао "да створи" српску "националну свест" (27)! И најдобронамернији читалац ће се запитати да ли је могуће да српске националне свести није било пре Добрице Ћосића? Сви који познају "великог српског писца" и његово дело,

посумњаће у овај исказ Павла, који ће се неколико страница касније хвалити својим западњаштвом.

Са српским писцем и "оцем нације" шетао је и поред Дунава, на кеју, разговарао о подели Косова, о Ђинђићу и његовом убиству. Чувене су Ћосићеве шетње и разговори са многим пријатељима и "пријатељима". Да ли је српски писац знао ко су "плаћени новинари" и ко га уходи?

Друга жива личност коју Ђорговић уводи у роман, али под пуним именом и презименом, јесте српски амбасадор у Вашингтону, Иван Вујачић, са којим се дружи и о свему дискутује у вашингтонским ресторанима. Са њим је беседио о Милошевићу, Ђинђићу ("који је био фасциниран Вашингтоном"), Ћосићу и многим другим личностима и темама.

Писац открива себе на многим страницама романа. Он истиче да је "писао за три стотине различитих новина", помињући изриком и *Недељни телеграф*, да је знао из сопственог искуства да новинари претерују, измишљају догађаје и да се у њиховим причама "не налази увек истина" (55, 127, 150). Лепо и поштено признање, несвесно учињено, морално сасвим прихватљиво за људе попут Ђорговића, alias Павла.

У Вашингтону су смештене "модерне и планетарне институције – ЦИА и УН", те у том миљеу смешта књижевно незанимљиву "шпијунску причу". Ђинђић је разумео Павла када су га нападали да "има сувише удбашког и полицијског материјала у новинама", и тешио: "Не обраћај пажњу, завиде ти јер они немају"! И, да би прича постала бар мало узбудљива и убедљива, Павле упознаје, никог другог до Јовицу Станишића, шефа српске Удбе, са којим равноправно распреда о свему и свачему: цркви, полицији, војсци, службама, криминалу... (47).

Павле, alias Ђорговић, не скрива да је у Вашингтону провео месец дана, али не каже чији је био стипендиста и о чијем трошку је тамо боравио. Он није само српски Бин Ладен у САД, већ и српски Казанова, велики љубавник, какав се само може замислити у сапунастим филмовима и баршунастим јужноамеричким серијама. За тили месец он је имао пет љубавница и све су биле различите боје и националности! У љубавним авантурама позавидели би му Казанова и Никола Крстић. Прва његова љубавница је Абебе, Етиопљанка, чији муж служи војску, случајно или не, у војној бази у Бондстилу (Косово). Павле је уживао у њеним узвишеним љубавним чарима, убеђен да јој је "стварно врло драг и да га је волела тако да је био непрестано и телесно и духовно

испуњен." Тријумфални Дон Жуан српски, потом је повалио Венецуеланку Консуељо, "праву шпанску лепотицу с примесама Африке у крви", али ова по мало расистичка похвала губи значај пред чињеницом да је његова привремена љубавница била, гле чудна случаја, "против Чавеза". Иако се у "кревету претварала у праву лавицу", Павле се убрзо заљубио у Мелису, хиспано-белкињу, која га је смлавила "навалом страсти". Потом је дошла на ред Францускиња, али му је она брзо досадила. Овај мачо-мен живео је у Вашингтону космичком брзином, те се напрасно заинтересовао за Монголку "у мини сукњи, са стабилним бутинама". И, на послетку, после једномесечних убрзаних и сасвим неуверљивих љубавних авантура, Павле се, *really satisfied*, вратио у Београд. Као што бива код свих ненадмашних заводника, попут Павла, било му је тешко да се брани од превише америчких "веселих мува на лепку", те је утекао из слободне Америке у неслободну и немирну Србију (67, 118, 120, 122-124).

Неуморни Павле стизао је да похађа школу за стране језике, путује, ради у Конгресној библиотеци, обилази ресторане и српске пикнике, и све што је могуће и немогуће за један месец боравка у Вашингтону!

На крају овог романа пријатељ саветује књижевника да му рукопис неко лекторише, иако као новинар одлично пише. Затим му скреће пажњу да није добро, због жене и деце, да описује своје љубавне доживљаје у Вашингтону. "Шта ће жена да вам каже? – Али, то је роман, нисам писао аутобиографију... – мало набусито покуша Павле да се одбрани" (360). Врло прозаично, сасвим неуверљиво, доста подсмешљиво, а о моралним Павловим схватањима измишљеног сексуалног витештва нека читаоци сами просуђују.

Павле у престоници светског Царства

Први део трилера посвећен је боравку Павла у САД.

Американци из САД уверени су, иако највећа сила, "да немају историју", па је писац покушао да их правда: "шта ће им историја када имају богату садашњост". У тај рај садашњице Павле је "побегао од повампирене, иначе вампирске историје на Балкану". Моћна сила с немоћном повешћу, узроковала је код Амера "помаму да се оде што дубље у прошлост, да се пронађе што даља историја" (11). Без обзира што је и Фокнер гракнуо "да прошлост никада није мртва" (13), Ђорговић ову помаму за повешћу не осуђује, као што је то урадио са балканском, односно српском "вамписком историјом".

Павле, alias Ђорговић, не скрива да је у Вашингтону провео месец дана, али не каже чији је био стипендиста и о чијем трошку је тамо боравио. Он није само српски Бин Ладен у САД, већ и српски Казанова, велики љубавник.

Писац одмах ставља до знања читаоцу у којој држави борави главни јунак Павле: "Кад назеб ухвати Вашингтон – кашље цео свет" (17). Бежећи из Србије Војислава Коштунице и радикала Томе Николића (2007) стигао је у Вашингтон, "наде целе светске повести" (18). Писац није свестан чињенице да је претходно одао признање америчкој садашњици зато што "немају историју", а потом узнео њихову повест. Колико нелогичности у ових неколико речи? Да ли ишта може бити "нада целе светске повести"?

Србија 19. века просветљавана је из два града – султанског Истанбула и царског Беча. Крајем 20. столећа Балкан је почела да обасјава и Америка. "Вашингтон, Беч, Истанбул – било ко да је желео да има било какав утицај и власт на Балкану, морао је да клекне у та три града" (18). Узмимо да је ова тврдња делимично тачна, следећа је сасвим нетачна и, већ на старту, уверава читаоца у ком правцу ће писац усмерити радњу романа: "Та три града много су више учествовала у креирању Павловог идентитета и судбине него четврти град – Москва". И, додаје, и Тито је сазревао у "К. und К" монархији: "нека Београд буде Беч, нека има Opernhaus и Opernring", а све зато да би саопштио како после Броза ниједан српски политичар није ушао у Бечку оперу, али су зато, и Тадић и Коштуница, више пута одлазили на ходочашће у Гучу (18/9). Замислите Тита, металостругара, у Бечкој опери? Пишчеву тврдњу оповргава једна поуздана чињеница, да су и Коштуница и Тадић, према ономе што је познато, имали солидније образовање од Броза. Испољивши жал за пропалом Хабзбуршком монархијом, неспорно културнијом од балканских држава пре 1918. године, Павле предвиђа наш улазак у ЕУ после 500 година, јер балканска друштва нису "способна за развој", који припада западној цивилизацији. Потом, омиљеној личности Аустрије, Метерниху, приписује неизговорене речи – "у тој варварској земљи (Србији) нема способних и културних људи" (21/2).

Ђорговић, пун хвале за Америку, враћа јој се још једном при крају првог поглавља. САД су домовина целог света, то је нови "императорски Рим", (24, 119). Његов саговорник у Вашингтону истиче да га је та земља "учинила бољим човеком него што бих био да сам остао у Југославији... Нема сличне земље на планети" (37).

Вашингтон је фасцинантан град са рајским вртovima и парковима, скверовима, чак и

потоцима и рекама, чије обале красе најлепши примерци дрвећа. "Чак ни бескућници по парковима нису изгладнели тако безнадежно, пошто су сви били обучени у нова одела, модерног кроја и боја, у новим патикама, са мобилнима, ајподима и слушалицама на ушима", и топлим врећама за спавање (44). Рекло би се благостање какво свет није видео од постанка, будући да особе које поседују све што је писац навео, не могу бити просјаци. Као Београђанин, Павле се у Вашингтону осећао бедно, како и не би, када су и просјаци на улицама имали више од њега, славног и познатог новинара и власника новина!

Ђорговић, alias Павле, труди се да, нескривено, искаже своју приврженост америчкој спољној политици. Ни најарогантнији, ни најнаметљивији амерички амбасадори нису у стању да на павловски начин искажу смисао и циљ америчке спољне политике. Писац има пред собом два циља: 1) да оправда америчку агресивну спољну политику и 2) да прикаже Србију варварском државом сурових нарави. Он се нимало не труди да своје идеје заодене у рухо ироније, скривених намера, потуљеног подметања, дипломатских игри, већ све што је осмислио казује отворено, не остављајући читаоце ни пред каквом дилемом: "Зато је Бог хтео да Англоамериканци имају атомску бомбу и да уз Провиђење спроводе англосаксонску мисију, *Go you therefore, and teach all nations*". Од војних акција Америка неће одустати "гдегод буде сматрала да је њен интерес угрожен" (51, 69). У преваспитавању света Амери су узели у обзир и Павла и његову отаџбину. Нису их двојили!

Клинтон и Блер - мислиоци

Бил Клинтон и Тони Блер су миљеници Ђорговића у мери која превазилази сваку врсту неукуса, рајетинства и лицемерја. Иако описује време бомбардовања Србије, писац ниједном речи не осуђује овај варварски чин, већ констатује: "Била је фррка", да би неколико страница касније ставио у уста Клинтона речи изговорене Блеру: "Морамо паклено да их бомбардујемо" (73, 84). Исто о Србији мисли и Блер, енергичан, славан, "главе пуне косе, лица уоквиреног таласима као Мик Џегер", који два пута иуговара: "*This is a just war*" (92, 93)!

Следи Ђорговићев опис Била Клинтона, који ће ући у анале српске, и не само српске, удворичке књижевности. Клинтон, прима српску делегацију у својим просторијама, с кока-колом у руци, и говори да ратује против Милошевића а не Срба, ратује да би сачувао Косово и манастире, да не би пропали као Сарајево. САД су пишчева опсесија, Клинтон је пишчева омиљена личност, разложна и пуна разумевања и љубави према

људима. Велики Клинтон, "инкарнација императора", спасао је Павла балканске пошасте и пружио му привремено уточиште. Један од Срба, које је примио председник САД, следећим речима описао је Павлу Била: "Изванредно је интелигентан, хватао је мисли у лету и реаговао одлучно, с конкретном одлуком". Име предводника српске делегације изговорио је "с тачним српским изговором"! А, заборавио је, иначе учестала појава код овог писца нестабилне пажње и логике, да је у претходном пасусу навео како је Клинтон издао наредбу својој *liezon* "да му напише неколико реченица" за интервју једном листу. Дobar пример интелигенције која "хвата мисли у лету" (75, 85)!

Ђорговић се, затим, вратио Блеру, са којим је Ђинђић у "одличним односима" и за кога Енглеz каже: "Такви су потребни Србији". Заборавио је да дода – да је Тони ове речи изговорио док је бомбардовао његову отаџбину! Ваља нагласити да се део ових разговора дешава и после 5. октобра, када је требало, по оцени писца и његових страних јунака романа, "да се пусти мало крви јер не ваља када сви политички актери преживе и опет сви седну у један политички чамац..."

Писац овај одељак завршава писањем чланака у свом листу, "Недељном телеграфу", о опредељењу Србије да буде подунавска и средњоевропска, а не левантинска земља. Срби за такву политику нису били спремни, а ево са којих разлога: "Живети на Дунаву и имати динамичне односе са Мађарском, Аустријом, Немачком захтева знање, рад, рационално размишљање, такмичење, законе, критеријуме". Да ствари изгледају црњим него што јесу, дописао је Драшковићеве речи да су НАТО бомбе биле напуњене "Милошевићевим експлозивом". Ни то Ђорговићу није било довољно те наглашава да несрећни Милошевић није био председник Србије, "не бисмо били бомбардовани" (76/7). Не само да није спреман да упути било какву скривену алузију на "Милосрдног анђела", већ наглашава да командант НАТО снага, Кларк, "ради херојски посао" (81)! Како би несрећна Србија тек прошла да је Ђорговић био, уместо Кларка, командант НАТО јединица?

Смисао свег досадшњег Ђорговићевог казивања исказан је наредним реченицама: "Послао је јеванђеље свету – Америка ће владати над таласима океана, али и Британија с њом. *Rule America! Rule Britannia*", кликће енглески први министар у Чикагу 1999. године! Ни антички писци нису Боговима придавали већи значај, него што га је Ђорговић придавао Клинтону и Блеру и њиховим државама.

Похвале Америци и Енглеској, и жал за пропалом подунавском Жутом монархијом, одлика су нескривених политичких уверења Павла. Павловска идеологија је идеологија новокомпоноване рајетинске душе, која се, без нужде, у слободи, продала за

једномесечну стипендију.

Република Србија

Србија се провлачи на свим страницама романа, посебно у другом и трећем триптиху. Указали смо на све што се дешавало Павлу током једномесечног боравка у Вашингтону, како одсликава САД и омиљене личности – Клинтона и Блера. Нимало незанимљиво је и виђење сопствене отаџбине, њених владара и политичара.

Крај првог триптиха писац је завршио суморном сликом о будућности Србије. У школи за стране језике Лари га моли да му покаже Србију на географској карти, "али на карти у Вашингтону – Србије није било". Павле је правдао непостојање Србије грешком картографа, али му је саговорник узвратио: "Кад ми цртамо и штампамо карте, не правимо грешке" и с подсмехом додао – "Пре бих рекао да наше карте откривају ваше заблуде" (156). Тим, нимало охрабрујућим речима, писац напушта причу о Вашингтону и враћа се немирном Балкану и Србији.

Као новинар у Србији Павле се интересовао о увек истој теми: "ко је одговоран за све српске несреће и зашто се оне догађају"? А да би тајну одгонетнуо морао је да се посвети истраживању, а оно је било скромно и састојало се само у набавци књига у "Дерети" и "Платоу" (30). У тексту који следи наводимо до каквих је истраживачких резултата дошао Ђорговић.

Убиство Ђинђића је најпогубнија ствар за Србију, будући да Србе, од Милошевића, прати "имиџ...крволока", а њихова земља постала је "потуљена и глупа држава" (25). Писац је сажалевао Ђинђића, "који је много одскакао од српског просека", али је направио многе грешке, а највећа му је била та што је "преваранте био окупио око себе" (39). Врхунац Ђорговићевог поимања повесних процеса дугог трајања јесте његов став да је дивљачко убиство краља Александра и краљице Драге и некажњавање криваца овог злочина "довело и до атентата на Зорана Ђинђића" (48)! А онда је, ову суморну причу, протегао у даљу повест и повезао је са убиством кнеза Михаила, тврдећи да су обојица убијени "као врапци". Колико је пишчев закључак књижеван а колико памфлетски, казује следећи цитат: "И са Михаилом, и са Ђинђићем убијена је нада у могућност друге Србије. Зар некажњавање оцеубиства није позив да се такав злочин понови" (49)? И, као угледни повесник, позабавио се атентатима и дубином њихових злочинстава, будући да су ломили кичму и држави и народу. Ђорговић неосновано тврди да су се српски повесници

поводили за "аустријским истражитељима" те су догађаје после кнез Михаиловог убиства само описивали, не и тумачили, те су тиме "стављали злочине у контекст који их је оправдавао" (51). Много доказа би се могло навести да је и у овом случају Ђорговић потпуно промашио, јер није познато да је ико у српској историографији писао ишта позитивно о убицама или да је злочин оправдавао.

Иако се о убиствима браће Кенеди не зна много, те је и даље обавијено велом тајни, у најмању руку онолико колико и убиства српских владара и Ђинђића, он за Американце тражи извесна оправдања и не ставља ове догађаје у исту раван, јер Американци "критички вреднују непосредну прошлост, мада још нису расветлили убиства браће Кенеди" (51). О каквој се критичкој вредности може говорити у случају америчке историографије која још није расветлила тако важна убиства, а иста се та појава другачије карактерише у случају српске историографије?

Писац дели људе у Србији на староседеоце и дошљаке, налази мане и једнима и другима, али у једном су исти: "утемељени су у националистичком менталитету". За такву светину Зоран Ђинђић је био "превише образован за Србе". Слично мишљење има и о Србима у Америци, који су конзервативних погледа. Наводимо пример како је дошао до оваквог уверења. Његов саговорник и водич кроз Конгресну библиотеку, борац против српског националистичког менталитета, одустао је да купи стан у Београду оног трену када је Тома Николић постао председник Скупштине! Следеће Ђорговићево подметање је неопростиво и увредљиво за све Србе у САД: "Њихова домовина је Америка и добро знају да је Косово под америчким покровитељством, дакле, и њихово" (142). Колико је пишчево памћење слабо говори чињеница, позната и најобичнијем свету, да су Срби у Америци организовали много демонстрација против бомбардовања НАТО снага Србије 1999. године, самим тиме и против сецесије Косова и Метохије.

Колико лепих речи за Клинтон и Блера, толико лоших речи за српске владаре и српске режиме. Као симбол свих српских режима послужила му је песма и личност Јеремије Крстића, како би описао српско политичко лудило, јер "српски режими противницима не праштају" (117).

Коштуница се дружи с руским амбасадором, Николић хоће Србију да претвори у руску губернију, и све такве и сличне појаве лаконски представља као "фараонство у бедној Србији" (140). Коштуници замера још и то што је прославио 200-годишњицу постојања српске владе, одн. што је своју владу повезао са Правитељствујушћим совјетом. То је, наравно, недопустиво, убеђује нас један од пишчевих јунака, јер везивање за Карађорђа у 21. веку значи да за њега "борбе са Турцима још нису завршене" (151).

Подсећам читаоце на почетак романа у којем је приказао невероватну жељу Амера да проникну у што дубљу сопствену повест, као појаву достојну похвале, док му у овом случају смета обележавање двестогодишњице постојања српске извршне власти. Овај пример је добар доказ да Ђорговић наступа као протагониста а не као писац у похвали туђе и потцењивању сопствене историје.

Ђорговић предвиђа, 2007. године, да ће се радикали поцепати и "дотадашњи предводници Тома Николић и Александар Вучић створиће нову, напредњачку странку"! Оваква пророчанства су реткост, те ће по њему писац остати упамћен у српској књижевности, поистовећујући се са чувеном пророчицом Вангом.

Писац није могао, нити је хтео, да заобиђе Босну. У помоћ је призвао Бењамина Калаја, једну од омиљених личности, попут Клинтона и Блера, да би показао како је он "највише реформисао Босну" (133).

Можда писац најбоље открива своју улогу у јавном животу Србије, па и свог листа, следећим речима: "У америчкој амбасади у Београду, после пада Милошевића, приређивали су се велики приједи на које су били позивани сви који нешто значе у Београду и Србији" (155). Да ли је могуће да су и то радили? Да ли је писац заборавио да унесе у ову причу и аутобиографске доживљаје? Читалачка публика остала је ускраћена аутобиографских казивања о животу у отаџбини, који би, можда, могли бити занимљивије од америчких. Избегавши да опише учешће у савременим збивањима, писац се спустио у дубљу српску повест.

Кнежевина Србија

Други и трећи део трилера, више од половине романа, посвећен је Кнежевини Србији, када је у њој боравио Бењамин Калај, аустро-угарски посланик, личност која плени пажњу писца до те мере да прелази границе укуса. У преосталом делу романа, који је стално на ивици романеске и памфлета, али више ово друго, и увек у упрошћеним и скандалозним облицима.

Долазећи у Београд, Калај у Земуну упозорава чувеног банкара Сину: "Управо излазимо из Европе"! Нешто касније ће написати да се Београд налази на "пловном путу између Европе и Азије" и, додаће, ко држи град на ушћу Саве у Дунав "спречава Азију да продре у Европу" (160, 169, 206). [1] Пишчев омиљени јунак, Калај, не скрива да је његов долазак усмерен ка остварењу вековне хабзбуршке идеје: "Велика Турска ће морати да се повуче са Дунава". У томе учествују енглеска и аустријска (sic!) тајна служба. Ко ме ће тај простор припасти после повлачења Турака? Писац провлачи кроз Калајева уста речи које дају одговор на постављено питање: "Нема Мађара који не мисли да је Кошута конфедерација једини излаз и за нас и за њих. Дунавска конфедерација".

[2]

Главни град Конфедерације била би Пешта, чиме би се успоставила и стабилизовала Средња Европа. "Биће наш Дунав и наш Адријатик. И Европа ће бити спокојна. А Русија и њен панславизам остаће у азијским степама" (165). Писац, иначе, и при опису догађаја из повести и при приказивању савремених збивања, радо користи сваку прилику да нагласи русофобичност својих јунака. Мађарофилија и русофобија су политичко усмерење Калаја, сасвим разумљиво, али је несхватљив пишчев однос према таквом опредељењу, који се може схватити као подршка Мађарској и Мађарима. Повест се, ипак, одвијала другим правцем, насупрот русофобичности и србофобичности Калаја и Павла, alias Ћорговића.

Да би Ћорговић учинио роман политички занимљивим, свом омиљеном јунаку даје први задатак, да посредством тајних агената дође до Гарашаниновог "Начертанија", за којим безуспешно трагају већ 20 година!

У србијанско блато Калај гази на "улаштеним ципелама" и чува се да га на путу до резиденције "не изуједају псета" (161). Он наглашава да стално носи са собом револвер, јер осећа несигурност у неевропејском Београду, иако ужива имунитет страног дипломате. Да би Ћорговић учинио роман политички занимљивим, свом омиљеном јунаку даје први задатак, да посредством тајних агената дође до Гарашаниновог "Начертанија", за којим безуспешно трагају већ 20 година! Послуживши се толико злоупотребљаваном "књижевном имагинацијом" у историјским романима, писац себи допушта да прескочи одговор на питање откуд тако рано, аустријској дипломатији сазнање за овај тајни докуменат, да би се уопште дали у потрагу за њим. Писац не само да зна, већ и подвлачи, да је "Начертаније" "велика опасност за Царевину" (167)! Иоле обавештенији новинар и књижевник знао би да је "Начертаније" уперено против Турске, а не Аустрије (1844). Из ових и сличних пишчевих малих историографских знања може се извући само један закључак – да је реч о политичком памфлету, закаснелом и застарелом више до једног века.

Миливоје Петровић Блазнавац, министар војни, иначе по мишљењу Калаја "лицемер", који о "Начертанију" није знао ништа, тврди да српска војска још није спреман да "одмаршира до Загреба, Сарајева, Дубровника, Новог Сада или Црног Мора" (182). Добро упућени у спољну политику Србије у доба владавине кнеза Михаила, могу само с презиром да пропрате ову "књижевну" измишљотину!

Да су страни представници људи који сакупљају разна обавештења о земљи и људима у којој бораве, давно је познато. Често се места страних амбасада жаргонски називају "шпијунска гнезда". Бењамин Калај је ступио у шпијунску акцију чим је крочио на српско тле, са основним циљем да оживи аустријску шпијунску мрежу, пренесећи садашње стање србијанског главног града у 1867. годину. Чувен по великим промашајима у српској повесници, а све у намери да прикаже Србе освајачима, узурпаторима и ратницима, Ђорговић констатује да у "салонима београдске *аристократије*" често седе "они који сневају *Српски Балкан*" (подв. Р. Љ). Нити је у Београду било аристократије између 1804. и 1914. године, нити је познато иједно озбиљније име из српског јавног живота, посебно политике, које је присвајало цео Балкан!

Ђорговићева машта је неконтролисана када се објашњавају политички и војни циљеви и планови Србије. Већ у првом извештају Андрашију, Калај је толико добро обавештен да самоуверено тврди: "Из Србије поново креће завера против Цара и Европе"! Ове речи, које далеко за собом остављају претходна Калајева поимања српске спољне политике, написана су у стилу интелигентног шпијуна, сналажљиве уходе и опуштеног заводника који тежи "империјалном еротском страшћу да освоји, пороби, ужива" (214).

Једна драматична прича о набавци оружја за Србију из Русије, из времена друге владавине кнеза Михаила, у овом романопамплету је трагикомично приказана. Писац пише да се Србија "грозничаво наоружава", и наводи податак о куповини 50.000 пушака у Бечу, што је сасвим непознато историографији, али је то у овом случају најмање важно. Битна је пишчева логика и смисао радње да се Србија наоружава куповином оружја од Аустро-Угарске, свог великог непријатеља! Зар су Србију могли да воде толико неопрезни људи? Зар су Аустро-Угри могли да продају толико пушака земљи коју је Калај неколико страница раније оптужио да прави "заверу против Цара и Европе"? Калајева шпијунажа би, у оваквој неопрезној српској политици наоружавања, била бесмислена. Само Ђорговићева "књижевна фикција" могла је оваквом "логиком" обесмислити спољну политику Србије и шпијунску делатност омиљене му личности Бењамина Калаја.

У опредељењу Србије – Запад или Исток – писац, такође, не скрива намеру, те сече: "Наравно, боље је Запад" (287). Идеју ослобођења српског народа, на било којем простору, представља као "чудан облик колонијалног освајања" (289). Уместо што се наоружавају да би ослободили своје сународнике, Србима би било паметније да се позабаве "развијањем језика". "Срби још не пишу своје књиге, нити преводе туђе. Како да створите језик", говори Калај кнез Михаилу. Под сугестивном и великом моћи Калаја, нејаки кнез Михаило се запитао: "Од ових људи у смрдљивим опанцима које свет не познаје, нити су они свесни света, направити грађане Европе" (подв. Р. Љ. 294)? Скрећем читаоцима пажњу да је реч о последњој години кнез Михаилове владавине, када у Србији излази више листова и превода књига, када ради Велика школа, штампарија, када у Србији продире европска мода и европске идеје либерализма, када је Србија напредна балканска земља. Довољно је напоменути да Бугарска и Албанија још и не постоје као државе. И, гле, чуда, неколико страница касније писац даје сасвим другачију слику Србијанаца, који су "носили књиге уместо секире, крили курац уместо да га ваде. Како се брзо променила та српчад, од сељака постала господа, прави беспосличари" (298). Колико контрадикторности у овим двама реченицама, колико нелогичности у овом и претходном виђењу Србије и њених житеља?

После ових увесељавајућих описа, писац се пита: "Како вестернизовати Србију"? Јер, све што је добро у Србији, стигло је у њу од људи са Запада, било да је реч о Србима или странцима. Један од таквих је и Матија Бан, који је доласком "палио светло једнога света, друге планете" у тамном србијанском вилајету. И док се у свету свашта осмишљавало, у Србији се "није ништа догађало, ниједног дана и ниједне ноћи". У вечно истој Србији могао се чути само понеки пуцањ топа, који би створио неку нову околност, али живот се, затим, настављао "у истим навикама. Што српском поносу уопште није сметало", а како би му и сметало када су Срби били "неспособни да чују другачије мишљење" (304).

Колико се писац не сналази у повесничким догађајима, ево још једног примера. Турци су напустили Србију 1867, Калај је у њу дошао 1868. године. А Анка и Михаило дискутују о ноћном минирању турских џамија, док још Турци у Београду бораве. И то, минама, ноћу! Сви знају да су одласком Турака џамије опустеле, оронуте и нестале. Србија се и у "књижевним" делима може због те немарности осуђивати, али не и за минирање џамија, јер га није ни било, осим у злонамерној уобразиљи овог писца. А она је бескрајно злурада и апсурдна, што се потврђује Ђорговићевим описом Калаја пред картом Европе, оболелог од трипера, који изговара ове речи: "Аустроугарска се граничила са Турском, Србије нигде није било" (335)! Подсећам читаоце на почетак романа, када Србије није било ни на карти у Вашингтону!

Тако је романопафлетиста, пером убојитим, као што су биле разорне и оне измишљене

мине које су порушиле турске џамије, збрисао историју Србије од 1804. до 1868. године. И, да се још једном вратимо пишевој "логици" и "књижевној имагинацији". Шта ће Калај у Србији ако не постоји? Како је могао бити конзул у држави које нема ни на географској карти? Зашто трага за "Начертанијем" које је велика претња Аустро-Угарској и Европи? Безброј питања могло би се још поставити, али и ова су довољно уверљива за комедијашку представу о савременим српским "књижевним" сужњевима.

Аустро-Угарска

Указали смо на пишево виђење САД и Србије у прошлости и садашњости. Како је Ђорговић видео суседа Кнежевине Србије, Хабзбуршку монархију?

Иако се често помиње и Турска, њу изостављамо из наслова, јер она нема значај у повести Срба какав је, у својој уобразиљи, осмислио овај писац. То се види већ из следеће реченице: "Довољно је упоредити Србе у Аустроугарској и Србе *под* Турцима. – Две реке их раздвајају, али као да су океан. – Сат времена бродом, али као да су векови" (подв. Р. Љ, 186), пише Ђорговић, из чега следи само један суд – да су Срби у Аустро-Угарској слободни људи, док су Срби у Турској поданици, раја. Да ли је уопште потребно нагласити да он не осећа потребу ни да помене Србију и Црну Гору, или их намерно игнорише? У приказима београдских вечерњих соареа уочава разлике између пречана и домаћих, чега је иначе било, али их писац радо наглашава, а све у циљу да истакне надмоћ Аустро-Угарске над Турском и Срба из Прека над Србијанцима.

Мада често брка званичан назив државе – Аустрија и Аустро-Угарска, писац неосновано тврди да је она "најјача сила у Европи", "политички континент" (185, 212). Њој брзо придодаје и Америку, која почиње да се прославља својим комбајнима!

Писање о Орешковићу Антонију, о "паравојним" српским јединицама, напаћеној српској неослобођеној браћи и тсл. подсмешљиво је, и безразложно. Несрећни Гарашанин је спремио војску да ратује "на целом Балкану", опседнут, као мором, да упадне у Босну и Бугарску. Сви који на том послу раде, врх српске политике, предвођен кнезом Михаилом и председником владе Гарашанином, "раде на томе да Београд влада Балканом", што ће "Србију непромишљено одвести у пропаст" (199).

Писац нас уверава да аустријска војска из Земуна може олако да заузме Београд, "једним великим замахом сабље" (202). Како су се провели 1914. године, добро је познато, осим овом писцу, који дописује: "*Цели свет је аустријско царство, што Срби никада нису хтели да прихвате*" (Подв. писца, 204). Калај је толико моћан да контролише писма српских министара, те се стиче утисак да је он владар Србије! Срби нису схватили, и не могу да схвате, да су Дунавску симфонију осмислили бечки политичари, и да се њиховом дириговању, сви, па и Срби, морају приклонити. Писац ставља у уста Калају пророчанске речи: "да ће се они с овим српским елементом, кад-тад, макар и за педесет година морати да обрачунају" (207).

Србија и Црна Гора не постоје јер немају међународно признање, Турска је Азија, Аустро-Угарска је држава благостања и просвећености. То је слика коју ни Калај није дао у свом *Дневнику*, али јесте Ђорговић у овом памфлету.

Милош – силеџија, Михаило – дркаџија

Кнез Милош је споредна личност и служи романописцу да би направио разлику између његове сурове сељачке нарави и феминизоване природе његова сина Михаила. Пишчева намера је да покаже како је ментално стабло Срба крхко и да пуца при другом колону, што, наравно има смисла и као тема заслужује обраду, али озбиљнију, с даром аналитичког запажања, а не набацаних мисли увредљива садржаја.

Ђорговић узима одавно одбачено казивање о пореклу и развоју старијег и млађег колена династије Обреновић. Михаила је направио неки хајдук док је "чекао југовину". "Јован и Јеврем нису били права Милошева браћа", а његов стварни отац живео је у Старом Бечеју. Ова прича огрезлих карађорђевићеваца, династијаша, оспорена још у 19. веку, нашла се у "књижевном остварењу" Ђорговића, и знатно је испод нивоа Пантелије Срећковића. Писац је на основу овог карађорђевићевског мишљења урадио портрете поменуте двојице српских владара.

Заговорник Друге Србије не скрива мржњу на владаре Обреновиће и, у стилу великог истраживача и зналца, пише: "Милош, Велики Милош, а држао је све у својим рукама, није могао ноћу да спава унезверен због оног што се може изненада догодити, завијао је и урлао по целу ноћ у крошње као курјак, будећи своје момке и стављајући их у приправност". Није он био кнез већ "Велика Сабласт", па стога ни његов син, кнез Михаило, није био велики "него ништаван" владар. После такве констатације следи

пасквилантска слика најплеменитијег српског владара 19. века: "Није мислио добро, него рђаво. Није ослобађао земљу, него ју је продавао. Није ослободилац од Турака, већ турски пандур. Није био патриота, већ издајица. Није био добар, него опак. Није био човекољубив, већ крволок. Није био за слободу, него највећи тиранин. Није био културан, већ прости исфеминизирани син и унук хајдука, једном речју – несрећа, највећа српска несрећа... (211/2)". Овако срамну представу о кнезу Михаилу нису исказале на суду ни његове убице! Написати за племенита владара, какав је био кнез Михаило, да је био "крволок", "тиранин" и " највећа српска несрећа", може само србомрзац из категорије "плаћених новинара"!

Ђорговић, по ко зна који пут, наступа као гатара Смиљана, па тврди да су на кнеза Михаила "бачене чари" које га воде да се ороди са "својом крвљу". Потом следи прича о инцесту, празњикава и неинвентивна. Она је овом књижевнику била потребна да би створио миље за најружнију сцену у српској књижевности, описану у поглављу – "Еротска ноћ пред јутро". Ево тих "књижевних" реченица, које приказују човека зрелих година, владара једне државе, човека који има већ 19 година ванбрачног сина, окарактерисан чак и од највећих противника као одмерена, сталожена и у свему узорна личност. Ђорговићева "књижевна фикција" овако замишља кнеза Михаила у ноћи пред смрт, 28. на 29. мај 1868. године, по старом календару: "Спавао је са дуваном, не са женом. – И сада га је пробудила снажна ерекција, гореле су му унутрашње стране бутина... Задовољство му се разли целим телом. Ерекција није пролазила и другу руку је спустио испод покривача у гаће и чврсто ухватио свој уд. Снага зрелог мушкарца пулсирала је у тишини двора... Због ерекције једва се некако олакшао". Затим додаје кнежево размишљање: "*Како да направим децу, и при том подиже мало кукове нагоре јер га ерекција није напуштала и трајала је, ако се не оженим*

" (подв. писца, 255, 261, 262).

Следе његови снови о превари Јулије са Аренбергом, али од те невоље теже му је то што му "Србија једе цигерице"! И док је кнез Михаило у "еротској грозници", књижевник се упушта у прављењу паралеле између сина и оца. Тема, несумњиво, привлачна, али не за овакве простачке описе догађаја. Док је кнез Михаило приказан као дркација, његов отац је осликан као силеција, који је, да употребим омиљене књижевникове речи, "поваљивао" и "обаљивао", када је хтео и коју је хтео, а да му нико ништа није могао. Затим је све те жене "бацао својим слугама" (259). Ђорговићева машта је дубоко усмерена на оцрњивање Обреновића, далеко превазилазећи и најокорелије карађорђевићевце, те родоначелника династије приказује као суманутог силецију ("уд му је био као у вепра", "и опет се бацио на жену под собом као да ће да је коље", 272).

Јулија је представљена као метреса аустријског цара, која је због киретаже остала

јалова. Таква није могла родити наследника, што је битно утицало да "Србија остане ван Европе" (265). Јулија је нимфа у "књижевној фикцији" Ђорговића, позната по једној специфичности, коју дословно преносимо. "Европа је пре електричног удара открила еротични удар, електрични шок секса... Јулија се предавала потпуно и чим би завршили, она би почињала изнова" (268).

Тако је цар Фрања приказан као швалер, кнез Михаило као рогоња, све зарад понижења земље у којој је књижевник рођен, одрастао, школовао се и васпитао. Није спорно да је Јулија била неверна кнезу Михаилу и да је била љубавница Аренберга, али није познато да је била страсна љубавница аустријског цара и нимфа. Није му, при томе, ни пало на памет да је царева супруга била љубавница грофа Андрашија. Али, у "књижевној фикцији" Ђорговића аустријски и српски владар нису могли бити равноправни партнери, ни у сексу.

Претужни су последњи дани кнеза Михаила у романопаμφлетистичком остварењу Ђорговића. Кнез се претвара у праву "шмизлу", тањи се и феминизира попут "курвасте фрајле". Шта овај писац осећа, ако га Бог овог дара није лишио, када прође поред споменика блаженопочившем кнезу Михаилу?

Калајев "еротски картеч" у Београду

"Да није било балкона ми света не бисмо видели", каже Анка увек појудна за мушкарцима. У предугим реченицама и монолозима Анке Обреновић – Константиновић, писац је затурио идеју о инцесту, која је, због различитог схватања сродства Српске православне цркве и народних обичаја, због владара и његове сроднице, због узбурканости целе српске јавности кнежевим разводом брака са Јулијом, због потраге за наследником, због интрига у земљи и иностранству, због малограђанштине ондашњег београдског и србијанског света, због упртих погледа Срба из Угарске али и свих других крајева, због много тога што би се још дало навести, могла да буде занимљива и привлачна тема за цео роман. Ако је све наведено од писца занемарено, може се слободно рећи да је најосетљивији део романа испрофанисан.

Ђорговић, по ко зна који пут, наступа као гатара Смиљана, па тврди да су на кнеза Михаила "бачене чари" које га воде да се ороди са "својом крвљу". Потом следи прича о инцесту, празњикава и неинвентивна.

А када је реч о ликовима, односно о "опасним Србима", ево примера како их је окарактерисао писац. Карађорђе не би био вожд да му није било Руса, Турци су кнеза Милоша направили "господаром", "исфеменизирани" кнез Михаило вози бицикл (sic!), Јеврем је наследио кнеза Милоша на престолу, Вучић је "звер-човек", Гарашанин је "хрт" који мути по Балкану и хоће од Србије да створи Царство Стефана Душана или Југославију, кнез Александар Карађорђевић је "слепац", Блазнавац обара "бркове као дивља свиња зубе у борби", кнез Милан "хермафродит". Странци су у свему благословени: "Калај згодан", плавокоси Уркхарт "љубазан", Хоџес "дивно изгледа" итд, итд... Каква се слика може стећи о Србији кнеза Михаила, са ретким излетима пре и после његове владавине, оваквом "књижевном фикцијом"? Чист памфлетизам, често на nižем нивоу од оног радикалског с краја 19. века, уперен против последњих Обреновића.

Београд је првенствено "дунавска престоница и, према томе, природно везана за Беч" (179). Кад Ђорговић пише о њему као престоници Србије, он је прљава оријентална варош, али не и када га вода Дунава повезује са Бечом. Није баш прилагођено пишчево казивање о "дунавској моди" оријентално обојеној фесом и јелеком са претходним казивањем.

Свакодневица београдска изгледала је овако: "Мокрила је стока високо дигнутих репова, а људи су у нужди запишавали ћошкове и стабла, и при запари баш се осећало на урин" (277). Ђорговићу је непознато да су Београђани добили телеграф знатно пре железнице. Тек доласком железнице Срби су очекивали да добију сат, будући да су време мерили на пре и после акшама (285).

Београдски соареи служе Бењамину Калају да открива аустроугарске заверенике, па књижевник осмишљава смешне сцене, као што је ова. Калај већ на једној од првих забава хоће да открије идентитет двојице завереника, те се пење на орман и "леже потрбушке лепећи стомак за даску" у ишчекивању завереника. И мање брижљив читалац ће се упитати какав је то конзул "најјаче силе у Европи" који лепи свој стомак за прљаву даску неког остарелог и шкрипавог београдског ормана?

Чим је ступио на српско тле, све Српкиње биле су заљубљене у њега – "заљубљене до суза, плачне од жеље" за "мађарским лепотаном" и "бечкопештанским кавалером". Опседнут сексом више него политиком, Калај је добио трипер. Како и не би, када је, пише Ђорговић, "деловао еротским картечом". Само са Жанет имао је 355 копулација за 11

месеци. "Понекад ју је имао и пет пута заредом. Када је окончао везу са Жанет, било их је пет стотина осамдесет и три. Куљали су из њега креативни сокови" (337). Шта би после овог могло да уследи, до Ајнштајновска чаробна љубавна формула сексуалне моћи Калаја, непозната у сексуалним психоанализама Сигмунда Фројда:

"muškarac ($m3/4 + \check{z}1/4$) + žena ($\check{z}3/4 + m1/4$) = 1 muškarac & 1 žena" (стр. 338).

Да се Калај истакао љубавним аферама по Београду, познато је из његовог *Дневника*, али и из других извора. Али, Ђорговић, зналац људских душа и људских тајни, не застаје ни овде, већ свом неидентификованом саговорнику на ушћу Саве у Дунав (пролеће 2010) исказује сажаљење што нико о Калају у Београду није оставио података, макар колико он о другима. Тако су на удар дошли и историчари: "Зашто нико од наших историчара није сабирао колико је Калај потрошио златника на подмићивање, он је педантно записивао суме готово на свакој страни свог дебелог дневника" (352). Наравно, не чини то ни он, али има храбрости да оптужи – "да су они који су водили Србију ситне душе".

Тим речима Ђорговић се опрашта од повеснице, о којој је тако самоуверено писао, а да је ни сам није проучио, чак ни оних историка који су Калаја ваљано користили за бројне своје прилоге, почевши од приређивача његовог *Дневника* Андрије Раденића. Добром романописацу могло би се још и више приговорити на рачун оваквог осмишљавања и презентовања догађаја, али не и једном романописцу.

"Начертаније" завршило у савременом криминалу

Свршетак романа је општепознати став Друге Србије на савремена збивања. Ђорговић истиче да је Павле био у блиским везама са оним лицима који су били "плаћени новинари" и "новинарски добро обавештени извори" (354, 359). Захваљујући њима, који су то открили свету нама бавећим се, писац долази до епохалног закључка: "да је српски национални програм завршио у криминалу" (355). Аферим! Књижевно лепо уобличено, мајсторски саопштено, у десетак тајних обланди увијено, те се с напором може разоткрити тајна повезаности земунског и других криминалних кланова са несрећним Илијом Гарашанином и његовим "Начертанијем"!

Језик, стил и реченица су на нивоу памфлетистичке књижевности, која не захтева однегованост, уредност и лепоту исказа. Не постоје чак ни одељци који би се могли издвојити као пример лепо однегованог стила, чиста језика, дорађене реченице, добро осмишљена казивања, врцавих идеја и мисли које буде машту за прошлошћу и садашњошћу.

Свако би помислио да је ово крај, али није. Романоамфлетиста је отишао корак даље и Србију деградирао за читавих 140 година. "Бењамин Калај је отишао из Београда, и никада се више није вратио. – Политичка ситуација у Београду је остала слична и 2010, како је описивао у свом дневнику 1870" (378).

Да ли је заиста тако? Из Земуна се прелази у Београд, ипак, солидним мостовима, а не чамцима. Према Саборној цркви и негдашњем средишту Београда не таљига се блатњавим улицама, како је то било с доласком Калајевим, итд, итд...

Због таквог писања, као и због много тога раније наведеног, Ђорговић није романописац већ романоамфлетист, у служби оних који су га позвали у Вашингтон на једносмесечну стипендију. За Павлом не вреди више трагати, нити за његовим новинама, јер Хашки суд осудио је "за злочин против човечности" целу српску државу, опустошену још и смрћу Зорана Ђинђића (378/9). Када дође време за добре трагаче наше ближе прошлости, у слободној земљи, те новинар Павле буде предмет истраживања, уз коришћење Калајева "Дневника" и његових опробаних метода подмићивања које писац помиње, може свашта на површину избити, и многе се сумње и гласине обистинити. А истина може бити, ипак, само једна – сазнање колико смо мрзели своју отаџбину и за чије бабе здравље!

Језик, стил и реченица

Језик, стил и реченица су на нивоу памфлетистичке књижевности, која не захтева однегованост, уредност и лепоту исказа. Не постоје чак ни одељци који би се могли издвојити као пример лепо однегованог стила, чиста језика, дорађене реченице, добро осмишљена казивања, врцавих идеја и мисли које буде машту за прошлошћу и садашњошћу. Без претеривања се може рећи да је романоамфлет писан уобичајеним новинарским речником.

Без упуштања у посебне коментаре, навешћемо само примере Ђорговићевог "књижевног" писања, поред већ цитираних.

Када писац описује убиство Џ. Ф. Кенедија, послужио се овом реченицом: "Много занимљива прича, има о томе прилично литературе" (47).

У стилу финог и логичког размишљања:

"Тврд као дрен, тешко исцедити воду из дренажине, није пошло за руком ни Марку Краљевићу" (43). У овој рогобатној реченици тврдоћа дрена је узрок немогућности цеђења воде, а не сувоћа стабла дрвета који расте у неприступачним и сушним местима.

"Да ли сте виделишта се догодило после те његове изјаве? – упита Павле. – Како да нисам видео..." (131). Не може се ништа видети после нечије изјаве, већ сазнати или томе слично.

"Мелодија је одскакивала и доскакивала као лопта, застајала и претварала се у брзе, веселе вртлоге" (174). Мелодија не може да одскакује и доскакује као лопта, осим кад Ђорговић бечки свири и певуши.

"Кнез мора имати првенство, говорио је ноншалантно с подругљивим изразом у очима, наравно, зато да држава не би патила" (181). Није ми позната ниједна држава која може да пати.

Ево још две складне и смислене реченице:

"Блазнавац је био момак, Анка удовица, а њена ћерка у годинама када се девојкама опасно мути по глави и лако се могу преварити, пошто тако желе" (180).

"Лепе душе имају чежњу да јевтино и напразно постану лепе, да у трену трансцендирају, за часак радости макар, ту тврду нужност живота којој би се требало супротставити" (186).

Врхунац књижевног остварења Ћорговића су његове предуге реченице, које почиње да користи тек од странице 218. Као што се види из наведених примера, ни до те стране оне нису књижевно ваљано обликоване и осмишљене. Трагање за негативним појавама код српских ликова и потрага за позитивним појавама код западних личности, није му дала књижевни мир који производи питку, разложну и добро осмишљену реченицу. И, негде на средини романа, Ћорговић је изненада започео неуобичајену игру дугих реченица, из само њему знаних разлога, ваљда да би засенио читаоца, али је постигао сасвим супротан ефекат. Уз то, његово излагање је и даље остало оптерећено непознавањем историјских чињеница. Наводимо четири дуге реченице: од 218 до 224, затим од 227 до 232, од 232 до 243 и од 243 до 249, дакле, две на шест и две на седам страна, свака по дванаест пасуса и сваки пасус почиње малим почетним словом! Ове дуге, развучене, празне и досадне, често бесмислене реченице су монолози Анке Обреновић – Константиновић. Њихов ефекат је слаб, мисао сасвим затурена, монолози досадни, историјски миље промашен, атмосфера пригушена, те се читаво казивање може окарактерисати као женско празњикаво брбљање.

Закључак

Роман је посвећен двома савременим државама – САД и Србији, двома државама у прошлости – Аустро-Угарској и Кнежевини Србији, двојици српских владара – кнежевима Милошу и Михаилу и двојици председника атлантских држава, Клинтону и Блеру. Писац је исказао огромну пажњу и изрекао низ похвала на рачун страних државника и страних држава, и, знатно више, негативних карактеристика српских владара и државника и описа повести сопственог народа и државе, који се најчешће граниче са мржњом, а, каткад, прерастају у њу. Основни утисак је да писац не скрива одушевљење према једним, а мржњу према другим, те стога и наша оцена да је ову књигу писала рајетинска душа окренута Западу, без задршке. Јер, само особа таквих опредељења могла је написати онолико ружних и нетачних речи о кнезу Михаилу, а неумерених похвала о Билу Клинтону, особи која је ушла у српску повесницу као велики непријатељ Срба.

Пишчев портрет и његови погледи на савремено доба могли би се употпунити анализом његовог пискарања о шпијунажи, плаћеништву (пре свега новинара), доушништву и још понеким тамнијим странама српског интелектуалног живота.

Логика је, као што смо показали на више примера, само једна од лошијих страна писца. Ћорговић се учестало представља и као врач, те својом видовитошћу непогрешиво погађа шта ће се све десити у будућности несрећним Србима. Навели смо неколико таквих бисера.

Ако оставимо по страни Ћорговићеву видовитост, лош новинарски стил и језик брзописца, преостаје нам још да се упитамо да ли је ова дуга прича о једној стипендији и једномесечном боравку у Вашингтону написана да би се нечији новчани трошкови оправдали једним некњижевним остварењем?

Без претеривања можемо рећи да ово није књижевно дело, већ памфлет, или, тачније – романопамфлет о србофобији и русофобији, и о американофилији.

[1] У полемици коју је водио са мнош на страницама "Политике" изнео је другачије мишљење: "Не постоји ни друга 'теорија', поготово не 'врло стара', да Оријент почиње чим се из Земуна пређе у Београд", *Полемичар ужеглог знања*, Политика, 25. јануар 2011.

[2] Исту идеју заступао је у чланку *У лакованим ципелама, а намигују на опанске*, Политика, 11. јануар 2011, после којег је започета у овом листу дуга полемика између мене и њега, у коју се укључило још троје полемичара.